

Az ifjúság szellemi és erkölcsi életének kialakulására is termékenyítő hatása van a művészi zenének és a zenei műveltségnek. Bizonyára sok zenei tehetség fog felbukkanni, többen kapnak kedvet valamely hangszer megtanulásához, ezzel melegséget visznek a családi életbe, amit sem a gramofon, sem a rádió nem pótolhat. Felébred az ifjúság érdeklődése a művészi zene iránt, a futball, a birkózó- és boxversenyek mellett élvezetet fog találni az ifjúság egy-egy hangverseny vagy opera meghallgatásában is.

A zenei nyelv éppen úgy az emberi lélek kifejezésére szolgál, mint a beszélt nyelv, didaktikája tehát a beszélt nyelv didaktikájával állítható párhuzamba. A zenei nyelv elemei: melódia, harmónia, ritmus, stílus a beszélt nyelv tanításában és a képzőművészetekben ismeretes fogalmak, tehát tanításuk nem jelent különös szellemi megterhelést, sőt az egymásra vonatkoztatás elvénél fogva a fogalmak elmélyítését mozdítják elő. A felszabaduló nemzeti érzés ma már Zeneművészeti Főiskolánk falait is betölti s így bizvást remélhetjük, hogy kiváló énektanárgárdánk készültsége tökéletes, a technika vívmányai pedig (hanglemez, rádió) módot adnak a sokoldalú szemléltetésre, illetőleg élményesítésre. Kívánatos, hogy a középfokú iskolák ifjúságát ne csak színi- és filmelőadásokra vigyük el, hanem hangversenyekre és az operába is. A német nevelésügyi miniszter legújabb rendelete szerint a középiskoláknak csaknem mind a nyolc osztályában heti 2 óra a zene. Talán a német példa hatása alatt nálunk is sikerül a zenét *nemzetismcreti* tárgyá emelni.

Cserhalmi Agost.

A katonai nevelésre vonatkozó történeti nyilatkozatok.

Érdemes volna a nevelés történetében nyomon kísérni, hányszor lépte át az emberiség a nevelés területén az arany középszer helyes vonalát. A nevelés legnagyobb elmélkedői természetesen összhangra törekedtek. Eppen a magyar katonai nevelésre vonatkozó történeti nyilatkozatok is azt mutatják, hogy majdnem minden nagy nemzetnevelőnk tudatosan vagy tudatlanul hajlott a test és a lélek párhuzamos kiművelésének eszméje felé. Azt is megállapíthatjuk, hogy a katonai nevelésre vonatkozó gondolatok olyan századokban elevenednek meg, amikor a multak romjain építő munka kezdődik, például Zrínyi és Széchenyi századában. Napjainkban is időszerű a katonai nevelés kérdéseivel foglalkozni. Senki sem azonosíthatja többé a katonai szellemet a föltétlen háborús szellemmel, még kevésbé az úgynevezett kaszárnyai szellemmel. Az egész népre kiterjedő háború gondolata dübörög a világ majdnem valamennyi nemzetének kapuján, nem állíthatjuk tehát azt, hogy a katonai nevelés csupán szaknevelés. Nehogy azonban ismét átlépjük az arany középszer vonalát, összhangra kell törekednünk.

A XVI. század végéről egy rendkívül érdekes adatunk van a magyar katonás szellemről és nevelésről. Külföldi ember, pápai diplomata, Jézus-társaságbeli szerzetes nyilatkozik, illetőleg a Szentszéknek jelentést küld „Az erdélyi nemes ifjak neveltetéséről és Erdély-Magyarország egyik legfontosabb tényezőjéről, a katonai dolgokról”.

Possevino Antall, korának egyik legkiválóbb papját, íróját és diplomatáját a Szentszék 1580-ban azzal a fontos diplomáciai megbízatással küldte Lengyelországba, hogy minden eszközzel vessen véget az orosz-lengyel háborúnak. Munkáját sikerrel végezte és nagyszerű modoráért Báthory István lengyel király kegyeibe fogadta, sőt bizalmasává tette. Egy Erdélyről szóló történeti munkának bírálatával kapcsolatban elhatározta, hogy ő is megírja Erdély történetét. Tervét elősegítette XIII. Gergely pápától kapott újabb, ezúttal Erdélyre vonatkozó diplomáciai megbízatása. Possevino 1583-ban Erdélybe utazott és Gyulafehérvárott a jezsuita rend ügyeit intézgetve, történeti kutatásokat folytatott. Tudós búvárkodásait Erdélyben és Magyarországon tett utazásainak tapasztalataival is kibővítette. Négykötetes történeti munkájához később egy ötödik könyvet is írt. Itt azokról a módokról értekezik, melyekkel Erdély gazdasági helyzetén és vallási viszonyain is segíteni lehetne. Ebben a kötetben találjuk a magyar nevelésről írt rendkívül érdekes megjegyzéseit.

„Manapság már kevés embert találni Erdélyben és Magyarországon, aki tudományokkal foglalkozik, s nem is csoda, mert ezek a hevesvérű férfiak inkább hajlanak a fegyverforgatásra meg egyéb katonai gyakorlatokra. Ez országok minduntalan ki lévén téve a szomszéd ellenségek támadásainak, a jelen században pedig a török pusztításainak, a védelem szükségessége természetük harcias vonását oly erőssé tette, hogy ezt még a magyar pápságnál is lehetetlen észre nem venni. Azért ha igaz, hogy minden eszme a szerint fogadtatik be, amilyen befogadó-képességgel az illető bír, akkor rendkívüli jelentőségű az a kérdés, hogy az ifjúságot a tanulásra akkép szoktassuk rá, hogy katonai tanulmányokra fogjuk, máskülönbön amire lelkük nem húz és ha észreveszik, hogy a tárgyak, amelyekre figyelmüket terelni kellene, unalmasak, hiába minden fáradozás, hiába szórjuk a könyveket, mert úgysem tudjuk őket megmenteni a minden népek sírjává lett tunyaságtól. A fegyverszünet következményeképp, melyet a császár a törökkel kötött, nincs ugyan rendes katonaság és táborozás. A véghelyek őrzésének ürügye alatt azonban kisebb csapatok folyton összetűznek egymással, így azután a katonapályához való kedv és hajlandóság annál jobban bevészódik a szívekbe. Szükséges volna tehát és beláthatatlan következményekkel járna, ha a fejedelem és más nemesek az ifjak törekvését támogatnák, e célnak megfelelően irányítva katonaiskolát létesítenének, mégpedig egyháziak és világiak részére egyaránt. A történelem segélyével visszaszállva az ősidők emlékezetébe, nemesak a pogányok vitéz tetteiről, de a keresztény fejedelmek

alkotásairól is tudomást szereznének, földrajzi ismereteik gyarapítása közben, különös tekintettel a katolikus vallás terjedésére és fennmaradására és az erre szolgáló hathatós eszközökkel, támogatva a megfelelő gyakorlati kísérletektől, a hadi tudományokban csodálatos praktikus haladást tennének és a fejedelem meg a nemesség óriási támaszt találnának bennük.

Az ifjakat tanulmányaik mellett más hasznos dologgal lehetne foglalkoztatni. Ha például tudnák, hogy végzett tanulmányaikból kifolyólag a többieket megelőzve kapitányságra és más katonai rendfokozatokra jutnak el, ez intézmény hathatós ösztönzésül szolgálna arra nézve, hogy ifjúságukat erényesen átéljék és rövid idő alatt a katolikus egyházba visszatérjenek. Több év múltán ez ifjabból olyan csapat fejlődne, mely egyaránt szolgálna a fejedelem díszeré és az ország oltalmára.¹

Possevino felfogása még napjainkban is annyira korszerű, hogy kiváló elme megnyilatkozásának kell tartani. Igen rövid idő alatt megismerte a magyar nép faji tulajdonságait és kitűnő pedagógiai érzéssel állapítja meg azt az ösztönös állapotot, amelyen keresztül ismereteket lehet csempészni „harcias” nemzetünk lelkébe. Amikor sehol a világon katonaiskola nem volt, még az egyházi férfiak számára is azt akar létesíteni, mert megérzi, hogy az elméleti katonai tantárgyak iránt is rendkívül fogékony a magyarság. Helyesen látja, hogy a katonai oktatásnak gerince a történelem. Katolikus szerzetes létére sem elfogult. Tudja, hogy a pogány ősök vitéz tettei is a nemzet bátorítására szolgálnak. Az elméleti oktatás mellett a gyakorlatinak is híve. Altalában véve elgondolásán végigvonul a jezsuiták újító szelleme és igazolni látszik Baconnek azt a sokszor idézett állítását, hogy „a jezsuiták iskoláinál jobb oktatás nem lehetséges“.

Gróf Zrínyi Miklós korának szelleméhez híven a klasszikus világ nagy hadtudományi íróit is megszólaltatja, de nemzeti multunkat és a magyar ember jellemét is számításba veszi. Munkálkodásának irányát egyetlen tömör mondatban foglalta össze: „Tegyük régi helyére és méltóságára a katonai fegyelmet“. (A török áfium ellen való orvosság.) Tehát neveljünk, mert aki győzelmet kíván, az szorgalmasan tanítsa be katonáit; aki sikert óhajt, harcoljon tudománnyal, ne a véletlenrel.

Sajnos, Zrínyi eszméi a gyakorlatban nem igen valósulhattak meg, de munkái nyomán a katonai szellem erősen kifejlődött. Tragikus, hogy amíg a XVI. században ép a magyar erő, eleven az ősi virtus, de hiányzik a vezér, aki a szétforgácsolódott, vérét pazarló sereget egyesíteni tudta volna, addig a XVII. század nemzetünknek ajándékozta Zrínyit, a politikai tudásában és hadvezéri képességeiben egyformán kiváló vezért, a katonanyag azonban az ő idejében már kimerült.

Kortársainál is megtaláljuk ezeket a gondolatokat. *Magyari István* prédikátor táborba száll és a híres hadvezér, Nádasdy

¹ Veress: Fontes Rerum Transsylvanicarum, Tomus 3. 255—256. 1.

Ferenc mellett erkölcsi tétéleit és történelemből merített igazságait gyakorlati tapasztalataival bővíti ki. Keserű igazmondással ismerteti a magyar hibákat. „Az volt a helyes, mikor jó rendtartás volt a vitézek közt és félelemben tartották őket. Nem hagyták mód nélkül és szabad akarattjokon járni őket. Ezt pedig úgy érhetjük el, ha jó hadnagyokat tartunk. A jó vezér még az erőtlen vitézzel is nagy dolgot véghez viszen, az tudatlan és félénk az jónak sem tudja hasznát venni! Tudós vitéz ember kell a hadnagysághoz, ki nemcsak félelemben tudja népet tartani, hanem egész hadat is tudjon igazgatni, takargatni, seregeket bölcsen rendelni és az ellenséggel okosan megütközni.”²

Látjuk, hogy a XVIII. században katonák, politikusok és lelkipásztorok karöltve keresik a pusztulás okát és a segítés módjait. Az erkölcsjavító szándék és a katonai nevelés gondolata összekeveredik. Egyszerre mindenki ártalmasnak tartja az idegen segítséget, helyette inkább alapos nemzetnevelő munkát kíván. A nemzet szabadsága ellen elkövetett sorozatos merényletek így ébresztették fel a cselekvő szellemet, bizonyosságául annak, hogy veszély idején minden életrevaló nép a nevelés eszméiben keresi a szebb jövő útját.

1676-ban *Tolnai Mihálynak*, a Wesselényi Pál vezérlete alatt álló hadak tábori püspökének *Szent had* című prédikációja szintén igen sok utalást tartalmaz a katonai nevelésre vonatkozólag: „A hadakozó népet megpróbálják, vizsgálják, oktassák: miképen kell az ellenséggel szemben menni, az ellenségnek mi-csedás természeti vagyon a hadakozásban, előszámlálják, arra megtanítják. Azért ne szégyeljük a tanulást mert nem szégyen tanulni, de szégyen nem akarni tanulni.”³

A kor eszmevilágának ezek az apró kis töredékei sejtetik azt is, hogy a Rákóczi-féle szabadságharcnak igen sok sikerét annak köszönhetjük, hogy a nemzetnek nagy része ezekre a küzdelmekre nevelődött. A kuruc diadalokat igen nagy részben a Zrínyi Miklósoknak, Magyar Istvánoknak és Tolnai Mihályoknak köszönhetjük.

Mészáros Lázár a Ludovika-Akadémia első megnyitásával kapcsolatban így nyilatkozik a katonai nevelés eszméjéről: „En ezen eszmével és annak embriójával együtt akarok a történetben élni, s ha valaki idézvén és megemlítvén nevemet, a forradalom alatti működésemet ezzel össze nem köti — a többi egy füttyöt sem érven — azt a feledékenységnek bízvást engedheti.”⁴

A Ludovika felállításának eszméje az 1802-i országgyűlésen pattant ki. Gróf Beleznay Sámuel 10.000 forintot ajánlott fel, hogy az ifjakat a katonai pályára megfelelő iskolában előkészítsék. A XVIII. században ugyanis a szellemi ébresztők nélkül maradt magyarság lelkében már csak emlékként éltek őseink

² *Magyar István*: Az országokban való sok romlásoknak okairól. 201. l.

³ *Tolnai Mihály*: Szent had, azaz lelki és testi szabadságokért fegyvert vont vitézek tüköre. 52. l.

⁴ *Vitéz nemes Szinay Béla*: 100 év—10 év. Ludovikás Levente IX. 9.

harcos hagyományai. A századforduló veszített háborúi azután cselekvésre indították a vezető rétegeket. Ők is látták azonban, hogy kialudt lelkületű nemzedékkel nem lehet magvető munkát végezni. Ezért hártották utódaikra a nemzet felrázásának nehéz kötelességét.

Gróf Széchenyi István önkénytelenül a katonai nevelés hívévé szegődött, amikor így nyilatkozott: „Sem azon könyvtudós, ki testével tehetetlen, sem azon gimnazista, ki lelkének nem tudja hasznát venni, nem tökéletes ember“ (Hitel).

Kossuth Lajos a szabadságharc után emelt szót a honvédelmi nevelés eszméi mellett: „A békés szervezés idején ne emeljünk válaszfalakat polgár és katona között, a honvédelem a legnemesebb polgári kötelezettség. Neveljük az egész nemzetet honvéddé, tegyük a honvédelemre való képzést a nemzeti közoktatási rendszer lényeges kiegészítő részévé, a falusi iskolától kezdve az egyetemig“ (Levelek).

Kossuth Lajos ezzel a gondolattal messze megelőzte korát. Szinte megérezte az egész népre kiterjedő háború alapkövetelményeit. Ma csakugyan az egész nemzetet honvéddé kell nevelnünk, mert a mai háború már békében az országnak valamennyi lakóját foglalkoztatja. Nem csupán katonai kiképzésre van szükség, hanem nevelésre a szó legszorosabb értelmében, mert a mai katonának eszközökön és gépeken kell uralkodnia.

A kiegyezés után a válaszfal katona és polgár között egyre emelkedik. Már 1869-ben *Kiss Ferenc* katonai író megállapítja: „Magyarország a katonai erényeket tiszteli, nagyrabecsüli, de a polgáriakat azoknak föléhelyezi“⁵

Ettől kezdve a katonai és polgári nevelés útjai hazánkban teljesen elváltak, bár *Kemény Ferenc* 1888-ban megkísérli a két irány összebékítését. Igen értékes munkájában a többi között a következőket írja: „Szemben azokkal, kik a katonai nevelést — mely manapság Európa-szerte a legnagyobb figyelemben és gondban részesül és a kultúrállamok büszkeségét, támaszát és reményét képezi — még mindig gyanús szemmel és előítéllettel nézik, nem hiányoznak felvilágosodott férfiak sem, kik a dolgok valódi állását sejtik és a katonai nevelés nagy jövőjét önként elismerik“⁶

A forradalmak után a trianoni nyomorúság közepette alakuló kicsiny nemzeti hadsereg a gyorsan leszűrt tapasztalatok alapján dolgozza ki nevelési rendszerét. A katonai és a katonás nevelés fogalma azóta észrevétlenül összeolvadt. A cserkészetben és különféle testnevelési intézményekben az ifjúság minden kényszerítés nélkül megtalálta azt, amire küzdelemre alkotott testének és lelkének szüksége van. Minden nagyobb zökkenő nélkül haladunk a kor követelménye, a honvédelmi nevelés felé.

⁵ *Kiss Ferenc*: Elmélkedés a katonai nevelés fölött, tekintettel a Ludoviczaumra. 3. 1.

⁶ *Kemény Ferenc*: Összehasonlító aforizmák a katonai és polgári nevelés köréből. 9. 1.

Ennek útján igen figyelemreméltó megnyilatkozás *Kornis Gyulá-*nak a Magyar Paedagogiai Társaság 1937. május 15-én tartott elnöki megnyitója a katonai nevelésről. Kornis Gyula világosan felismerte a nemzeti hadsereg óriási értékét s ezzel kapcsolatban méltányolja a katonai nevelés és tisztképzés erőfeszítéseit, „mert az a nép, amelynek lelkében a létért való küzdelem akaratosa, a harcias szellem megcsökkent vagy kihalt, a történet tanúsága szerint elpusztul s más népek zsákmányává törpül”.⁷

Ez a megnyilatkozás sok tekintetben visszatérés Zrinyi szavadának eszmevilágához és a katonai pedagógia nagy nemzeti jelentőségének legteljesebb elismerése. *Saad Ferenc.*

Az iskola és a mozi.

A megfigyelők azt állítják, hogy vannak a hétnek bizonyos napjai, amikor óránként 250 millió ember megy átlag moziba, és ebből az órási számból körülbelül 170 millió 25 évesnél fiatalabb mozilátogatóra esik. Az Egyesült Államok területét illetőleg kiszámították, hogy ott átlag minden gyermek elmegy legalább egyszer hetenkint moziba.

A filmnek rendkívül nagy vonzóereje van a fiatalokra. A mozit nem egyhamar unja meg a gyermek. Meg lehet figyelni, hogy az olyan gyermekek, akik unott és lekicsinylő tekintettel fordulnak el egy alig két-hároméves autótól, nagy érdeklődést mutatnak régi, elavult néma filmek iránt is, bár nagyon jól ismerik a legújabb filmgyártásnak tökéletesebbénél tökéletesebb alkotásait is. A szemek előtt megjelenő képek mozgalmas elevenése, az újnak, a meglepőnek a gyermekekre tett hatása, mindannak a megjelenítése, ami a mindennapi való életben szinte lehetetlen és sokak számára elképzelhetetlen, mindez helyettesíti a mai kor gyermekére nézve a régebbi idők tündérmeséit és kalandos elbeszéléseit.

Ámde a mozi, ahogy napjainkban mindennapi szerepét betölti, nincs különös tekintettel a gyermekekre. Tagadhatatlan, hogy a film sok esztétikai, ízlésbeli finomságot is rejt magában, de lényegében azért igen gyakran nem más, mint egy bizonyos fajta ipari termék. Olyan körülmények között fejlődött ki, hogy kibontakozásában a néha sekélyes művészi szempontok, máskor meg a kereskedelmi érdekek föléje kerekedtek a szellemi és erkölcsi érdekeknek. A szórakoztatásnak egyik főszerepként jött létre s csak igen ritka esetben vesz oktató és nevelő szempontokat is figyelembe.

Mindazt, amit a látványosságoknak a gyermekekre tett hatásáról mondani szoktak, el lehetne mondani a mozival kapcsolatban is. Hozzátehetjük, hogy a gyakran rosszul szellőztetett, a fűtés és zsúfoltságuk miatt nyomott és tisztátalan levegőjű

⁷ *Kornis Gyula: A katonai nevelés. Magyar Paedagógia, XLVI, 115.*